

DREPT PROCESUAL PENAL

PARTEA GENERALĂ

MARIUS EUGEN RADU

DREPT PROCESUAL PENAL
PARTEA GENERALĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2014

Colecția ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ADMINISTRATIVE

Redactor: Monica Stoian

Tehnoredactor: Ameluța Vișan

Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RADU, MARIUS EUGEN

Drept procesual penal : partea generală / Marius

Eugen Radu. - București : Editura Universitară, 2014

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-28-0109-0

343(498)

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062801090

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2014

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE

comenzi@editurauniversitara.ro

O.P. 15, C.P. 35, București

www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

CAPITOLUL 1	
PRINCIPIILE ȘI LIMITELE APLICĂRII LEGII PROCESUAL PENALE	11
<i>Secțiunea 1. Dreptul procesual penal, ramură distinctă de drept</i>	<i>11</i>
<i>Secțiunea 2. Procesul penal - definiție și elemente definitorii</i>	<i>15</i>
<i>Secțiunea 3. Fazele procesului penal</i>	<i>16</i>
<i>Secțiunea 4. Principiile fundamentale ale procesului penal</i>	<i>17</i>
4.1. <i>Principiul legalității procesuale</i>	18
4.2. <i>Principiul separării funcțiilor judiciare</i>	19
4.3. <i>Principiul prezumției de nevinovăție</i>	20
4.4. <i>Principiul aflării adevărului</i>	23
4.5. <i>Principiul „ne bis in idem”</i>	24
4.6. <i>Principiul obligativității punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale</i>	25
4.7. <i>Principiul desfășurării procesului penal în mod echitabil și într-un termen rezonabil</i>	26
4.8. <i>Principiul garantării dreptului la libertate și siguranță</i>	29
4.9. <i>Principiul garantării dreptului la apărare</i>	30
4.10. <i>Principiul respectării demnității umane și a vieții private</i>	33
4.11. <i>Principiul folosirii limbii materne și al dreptului la interpret</i>	35
4.12. <i>Principiul egalității persoanelor în cadrul procesului penal</i>	36
<i>Secțiunea 5. Aplicarea legii procesual penale în timp</i>	<i>39</i>
<i>Secțiunea 6. Aplicarea legii procesual penale în spațiu</i>	<i>40</i>
CAPITOLUL II	
PARTICIPANȚII ÎN PROCESUL PENAL	48
<i>Secțiunea 1. Aspecte generale privind participanții în procesul penal</i>	<i>48</i>
<i>Secțiunea 2. Succesorii, reprezentanții și substituiții procesuali</i>	<i>48</i>
2.1. <i>Succesorii</i>	48
2.2. <i>Reprezentanții</i>	49
2.3. <i>Substituiții procesuali</i>	50

Secțiunea 3. Organele judiciare	51
3.1. <i>Instanța de judecată; judecătorul de drepturi și libertăți; judecătorul de cameră preliminară</i>	51
3.2. <i>Ministerul Public</i>	58
3.3. <i>Organele de cercetare penală</i>	63
Secțiunea 4. Părțile în procesul penal	65
4.1. <i>Inculpatul</i>	65
4.2. <i>Partea civilă</i>	67
4.3. <i>Partea civilmente responsabilă</i>	70
Secțiunea 5. Subiecții procesuali principali	74
5.1. <i>Suspectul</i>	74
5.2. <i>Persoana vătămată</i>	74
Secțiunea 6. Avocatul	75
Secțiunea 7. Alți subiecți procesuali	85

CAPITOLUL 3

ACȚIUNEA PENALĂ ȘI ACȚIUNEA CIVILĂ ÎN PROCESUL PENAL.....

86	
Secțiunea 1. Acțiunea în justiție	86
Secțiunea 2. Acțiunea penală - considerații introductive	87
2.1. <i>Obiectul și subiecții acțiunii penale</i>	89
2.2. <i>Trăsăturile caracteristice ale acțiunii penale</i>	89
2.3. <i>Momentele desfășurării acțiunii penale</i>	92
2.3.1. <i>Punerea în mișcare a acțiunii penale</i>	92
2.3.2. <i>Exercitarea acțiunii penale</i>	93
2.3.3. <i>Stingerea acțiunii penale</i>	94
2.4. <i>Cazurile în care punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale este împiedicată</i>	98
Secțiunea 3. Acțiunea civilă în procesul penal	103
3.1. <i>Noțiunea de acțiune civilă în procesul penal</i>	103
3.2. <i>Subiecții acțiunii civile</i>	104
3.3. <i>Condițiile necesare exercitării acțiunii civile în procesul penal</i>	106
3.4. <i>Obiectul acțiunii civile</i>	110
3.6. <i>Rezolvarea acțiunii civile în procesul penal</i>	112
Secțiunea 4. Raportul dintre acțiunea penală și acțiunea civilă	119
Secțiunea 5. Autoritatea hotărârii penale în procesul civil și efectele hotărârii civile în procesul penal	120

CAPITOLUL IV	
COMPETENȚA ORGANELOR JUDICIARE	121
<i>Secțiunea 1. Competența și formele acesteia</i>	121
<i>Secțiunea 2. Competența materială</i>	123
2.1. <i>Competența judecătorei</i>	123
2.2. <i>Competența tribunalului</i>	123
2.3. <i>Competența tribunalului militar</i>	124
2.4. <i>Competența Curții de Apel</i>	124
2.5. <i>Competența Curții Militare de Apel</i>	125
2.6. <i>Competența Înaltei Curți de Casație și Justiție</i>	125
<i>Secțiunea 3. Competența teritorială a instanțelor judecătorești</i>	127
<i>Secțiunea 4. Dispoziții speciale privind competența instanțelor judecătorești</i>	129
4.1. <i>Reunirea cauzelor</i>	129
4.2. <i>Disjungerea cauzelor</i>	130
4.3. <i>Excepțiile de necompetență</i>	131
4.4. <i>Competența în caz de schimbare a calității inculpatului</i>	131
4.5. <i>Competența în caz de schimbare a încadrării juridice sau a calificării faptei</i>	132
4.6. <i>Declinarea de competență</i>	132
4.7. <i>Conflictul de competență</i>	132
4.8. <i>Chestiunile prealabile</i>	134
<i>Secțiunea 5. Competența judecătorului de drepturi și libertăți și a judecătorului de cameră preliminară</i>	135
<i>Secțiunea 6. Organele de urmărire penală și competența acestora</i>	135
<i>Secțiunea 7. Incompatibilitatea, abținerea și recuzarea</i>	139
<i>Secțiunea 8. Strămutarea</i>	144

CAPITOLUL V	
PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEELE	
PROBATORII	149
<i>Secțiunea 1. Aspecte generale privind probele</i>	149
<i>Secțiunea 2. Probatoriul în procesul penal</i>	150
2.1. <i>Obiectul probațiunii</i>	150
2.2. <i>Sarcina probei</i>	152
2.3. <i>Administrarea probelor</i>	153
2.4. <i>Aprecierea probelor</i>	155
<i>Secțiunea 3. Audierea persoanelor</i>	156
3.1. <i>Reguli generale în materia audierii persoanelor</i>	156
3.2. <i>Audierea suspectului sau a inculpatului</i>	157

3.3. <i>Audierea persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente</i>	161
3.4. <i>Audierea martorilor</i>	162
3.5. <i>Protecția martorilor</i>	167
3.5.1. <i>Protecția martorilor amenințați</i>	167
3.5.2. <i>Protecția martorilor vulnerabili</i>	170
Secțiunea 4. Confruntarea	173
Secțiunea 5. Identificarea persoanelor și a obiectelor	173
Secțiunea 6. Metode speciale de supraveghere sau cercetare	175
Secțiunea 7. Percheziția și ridicarea de obiecte și înscrisuri	195
6.1 <i>Percheziția domiciliară</i>	195
6.2. <i>Alte forme de percheziție</i>	202
6.3. <i>Ridicarea de obiecte și înscrisuri</i>	205
Secțiunea 8. Expertiza și constatarea	207
Secțiunea 9. Cercetarea locului faptei și reconstituirea	226
Secțiunea 10. Fotografiera și luarea amprentelor suspectului, inculpatului sau ale altor persoane	228
Secțiunea 11. Mijloace materiale de probă	228
Secțiunea 12. Înscrisurile	229
Secțiunea 13. Comisia rogatorie	230
Secțiunea 14. Delegarea	231

CAPITOLUL VI

MĂSURILE PREVENTIVE ȘI ALTE MĂSURI PROCESUALE ..	233
Secțiunea 1. Dispoziții generale privind măsurile preventive	233
Secțiunea 2. Organul judiciar competent și actul prin care se dispune asupra măsurilor preventive	236
Secțiunea 3. Calea de atac împotriva încheierilor prin care se dispune asupra măsurilor preventive	237
Secțiunea 4. Verificarea măsurilor preventive	240
Secțiunea 5. Reținerea	242
Secțiunea 6. Controlul judiciar	246
Secțiunea 7. Controlul judiciar pe cauțiune	251
Secțiunea 8. Arestul la domiciliu	253
Secțiunea 9. Arestarea preventivă	259
Secțiunea 10. Încetarea de drept, revocarea și înlocuirea măsurilor preventive	271
Secțiunea 11. Dispoziții speciale privind măsurile preventive aplicate minorilor	279
Secțiunea 12. Aplicarea provizorie a măsurilor de siguranță cu caracter	

<i>medical</i>	280
<i>12.1. Obligarea provizorie la tratament medical</i>	280
<i>12.2. Internarea medicală provizorie</i>	282
<i>Secțiunea 13. Măsurile asigurătorii</i>	283
<i>13.1. Aspecte introductive</i>	283
<i>13.2. Condițiile generale de luare a măsurilor asigurătorii</i>	284
<i>13.3. Contestarea măsurilor asigurătorii</i>	286
<i>13.4. Procedura sechestrului</i>	289
<i>13.5. Poprirea</i>	297
<i>13.6. Restituirea lucrurilor</i>	298
<i>13.7. Restabilirea situației anterioare</i>	298
CAPITOLUL 7	
ACTE PROCESUALE ȘI PROCEDURALE COMUNE	299
<i>Secțiunea 1. Noțiunea și clasificarea actelor procesuale și procedurale comune</i>	299
<i>Secțiunea 2. Cererea</i>	300
<i>Secțiunea 3. Citația</i>	301
<i>Secțiunea 4. Comunicarea actelor procedurale și mandatul de aducere</i>	308
<i>Secțiunea 5. Termenele</i>	311
<i>Secțiunea 6. Cheltuielile judiciare</i>	314
<i>Secțiunea 7. Modificarea actelor procedurale, îndreptarea erorilor materiale și înlăturarea unor omisiuni vădite</i>	318
<i>Secțiunea 8. Nulitățile procesuale</i>	320
<i>Secțiunea 9. Amenda judiciară</i>	323
Referințe bibliografice	326

CAPITOLUL 1

PRINCIPIILE ȘI LIMITELE APLICĂRII LEGII PROCESUAL PENALE

Secțiunea 1. Dreptul procesual penal, ramură distinctă de drept

Dreptul procesual penal este alcătuit din ansamblul de norme juridice care reglementează activitatea organelor judiciare, a părților și a persoanelor, precum și a raporturilor care se stabilesc între ele, în vederea constatării tuturor faptelor care constituie infracțiuni și a aplicării pedepselor și normelor prevăzute de legea penală celor care le-au săvârșit.¹

Obiectul dreptului procesual penal îl reprezintă relațiile sociale ce iau naștere ca urmare a activității organizate de stat pentru tragerea la răspundere penală și civilă a celor care au săvârșit infracțiuni. Dacă dreptul procesual penal este generalul, abstractul, procesul penal este particularul, concretul.²

Acestei ramuri de drept îi revine sarcina de a reglementa în cele mai mici amănunte modul în care se derulează filmul întregii activități procesuale; în acest sens, normele dreptului procesual penal trebuie să conțină reguli exacte de desfășurare a urmăririi penale, a judecării cauzelor penale și a punerii în executare a hotărârilor judecătorești penale.³

Potrivit art. 1 c. pr. pen. normele de procedură penală reglementează desfășurarea procesului penal și a altor proceduri judiciare în legătură cu o cauză penală.

Normele de procedură penală urmăresc asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile

¹ Gr. Gr. Teodoru, L. Moldovan, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, pg. 21,

² George Coca, *Procedura penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pag. 13

³ Ion Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul juridic, București, 2008, pag.35

Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.

Normele juridice procesual penale indică:

- autoritățile publice care au dreptul și, totodată, obligația să tragă la răspundere persoanele care au săvârșit infracțiuni, stabilind structura și atribuțiile acestora;
- persoanele fizice și juridice care pot fi antrenate în activitatea de realizare a justiției, atribuțiile, drepturile și obligațiile procesuale ale acestora;
- actele și mijloacele care pot fi folosite de organele judiciare, de părți și alte persoane în desfășurarea procesului penal;
- sancțiunile care pot fi aplicate în situația încălcării normei procesuale (decădere, nulități, amendă judiciară, sancțiuni disciplinare etc.).⁴

Instanțele naționale sunt obligate să respecte drepturile fundamentale în exercitarea competențelor proprii, dar și să realizeze o aplicare și interpretare a acestora în conformitate cu instrumentele juridice obligatorii în materie, să asigure, efectivitatea drepturilor fundamentale; aplicarea de către instanțele naționale, a normelor Uniunii se realizează în momentul interpretării normelor naționale de transpunere, iar, în cazul în care se constată ca acestea nu au fost transpuse sau nu au fost transpuse în mod corect ori complet, vor trebui să aplice, în mod direct, normele europene.⁵

În conformitate cu dispozițiile art. 267 paragraf 1 lit. (a) și (b) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, Curtea de Justiție a Uniunii Europene este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la: (a) interpretarea tratatelor și (b) validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii; prin urmare, cererea privind sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare, referitoare la interpretarea unui act al Consiliului Europei, cum este Convenția penală privind corupția, adoptată la Strasbourg la 27 ianuarie 1999, iar nu a unui tratat al Uniunii Europene sau act al instituțiilor, organelor, oficiilor sau agențiilor Uniunii Europene, este inadmisibilă; respingerea cererii privind sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare se dispune prin încheiere definitivă.⁶

⁴ George Coca, Procedură penală, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pag. 37

⁵ Oana Mihaela Salomia, Unele considerații în legătură cu respectarea Cartei drepturilor fundamentale ale Uniunii europene de către instanțele naționale, în Dreptul nr. 9/2013, pag. 223

⁶ I.C.C.J., Secția penală, încheierea din 30 ianuarie 2012, www.scj.ro

Subliniem faptul că dreptul din România constituie un sistem unitar în care între diferitele ramuri există o strânsă legătură.⁷

Dreptul procesual penal nu face vreo excepție în acest sens, astfel încât între această ramură de drept și celelalte ramuri există o strânsă legătură.

Dreptul procesual penal se întrepătrunde cu dreptul constituțional, cu atât mai mult cu cât prin normele constituționale sunt reglementate diferite instituții procesuale penale, cum ar fi spre exemplu cazul măsurilor preventive.

Referindu-se la probleme de procedură penală, normele constituționale abordează aspectele de pe pozițiile dreptului constituțional, în contextul celorlalte dispoziții din legea fundamentală, cu scoaterea în evidență a implicațiilor majore politico-juridice ale diferitelor instituții și cu indicarea orientativă și principială a direcțiilor în care chestiunile de amânunt urmează a fi rezolvate în normarea juridică specifică de ramură.⁸

Legătura dintre dreptul procesual penal și dreptul penal are un caracter funcțional; dreptul penal substanțial nu este de aplicare imediată, el se transpune în viață prin intermediul normelor dreptului procesual penal; deci dreptul penal își îndeplinește funcția sa socială prin intermediul dreptului procesual penal întrucât fără organizarea și desfășurarea unui proces, normele de drept penal sunt fără aplicare; dreptul procesual penal fără dreptul penal ar fi lipsit de obiect, fără conținut, deoarece normele penale stabilesc care fapte sunt infracțiuni și ce sancțiuni se pot aplica în cazul săvârșirii lor.⁹

Legătura dintre dreptul procesual penal și dreptul familiei se manifestă prin intermediul unor instituții cum sunt: chestiunile prealabile, luarea măsurilor de ocrotire a minorilor etc; unele infracțiuni (de ex: abandonul de familie) care aduc atingere relațiilor de familie sunt judecate conform normelor procesuale penale.¹⁰

Există o legătură între dreptul procesual penal și dreptul civil; deoarece unele infracțiuni, ca urmare a săvârșirii lor, produc și prejudicii, legiuitorul a creat posibilitatea exercitării acțiunii civile și deci dezdăunării persoanei vătămate în procesul penal; acest fapt duce la o interdependență între acțiunea penală și acțiunea civilă, ceea ce influențează și modul rezolvării cauzei respective.¹¹

⁷ Nicolae Volonciu, op. cit., pag.30

⁸ Ion Muraru, drept constituțional și instituții politice, Ed. Naturismul, București, 1991, pag. 72

⁹ Alexandru Boroș, Ștefania-Georgeta Ungureanu, Nicu Jidov, Ilie Măgureanu, Drept procesual penal, Ed. All Beck, București, 2001, pag.12

¹⁰ Alexandru Boroș, Ștefania-Georgeta Ungureanu, Nicu Jidov, Ilie Măgureanu, Drept procesual penal, Ed. All Beck, București, 2001, pag.13

¹¹ Atanasiu Crisu, Drept procesual penal. Partea generală, Ed. C.H. Beck, București, 2007, pag. 13

Întrucât abordează două forme de manifestare a activității de judecată prin care se soluționează raportul juridic de conflict (în materie penală, respectiv în materie civilă), există legături ale dreptului procesual penal și cu dreptul procesual civil, ambele fiind ramuri procesuale (formale) de drept. Mai mult decât atât, există instituții de drept procesual penal în care își găsesc aplicarea norme de drept procesual civil (spre exemplu, în materia sechestrului, ca măsură asiguratorie – bunurile ce nu pot fi supuse sechestrului sunt prevăzute în norme procesuale civile sau în materia procedurii speciale de reparare a pagubei materiale sau a daunei morale în cazul condamnării pe nedrept sau al privării ori restrângerii de libertate în mod nelegal – acțiunea pentru reparare este o acțiune civilă care poate fi promovată la secția civilă a tribunalului în a cărui rază teritorială domiciliază persoana nedreptățită).¹²

Știința dreptului procesual penal are legături și cu psihologia judiciară, aceasta din urmă furnizând informații legate de psihologia subiecților care participă la realizarea procesului penal.¹³

Trebuie menționate relațiile strânse ale medicinei judiciare cu dreptul procesual penal, deoarece prin stabilirea prejudiciului adus vieții sau sănătății în cazurile de încălcare a unor legi, regulamente sau norme de conviețuire socială, identificarea și ridicarea de la fața locului a urmelor biologice și expertiza medico-legală contribuie major la justa soluționare a cauzei.¹⁴

Dreptul procesual penal are legături multiple și cu criminalistica.

Orice activitate specifică criminalisticii, începând cu cercetarea la fața locului și terminând cu întocmirea rapoartelor de constatare tehnico-științifică sau de expertiză, necesită respectarea normelor juridice stabilite de codul de procedură penală; de asemenea, perfecționarea sau introducerea unor noi mijloace și metode tehnico-științifice și tactice de investigare criminalistică se face în conformitate cu prevederile legii procesual penale.¹⁵

Datorită caracterului global al dreptului penal care cuprinde încriminarea celor mai grave fapte din toate domeniile vieții sociale și procesul penal are tangență cu toate ramurile de drept; un loc important îl ocupa chestiunile prealabile care pot fi întâlnite în procesul penal în legătură cu domenii de reglementare cum ar fi: dreptul muncii (calitatea de angajat), dreptul

¹² Anca Lelia Lorincz, *Drept procesual penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, pag. 17

¹³ Ion Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul juridic, București, 2008, pag.47

¹⁴ Nicolae Lupulescu, *Cercetarea medico-legală la fața locului a urmelor biologice*, în *Pro lege nr. 3/2005*, pag.84

¹⁵ Emilian Stancu, *Criminalistica*, Ed. Didactică și Pedagogică, R.A. București, 1994, pag. 25

administrativ (contravenția), dreptul transporturilor, dreptul financiar și cel fiscal, etc.¹⁶

Dreptul procesual penal se află în legătură indisolubilă și cu dreptul comunitar, respectiv cu dreptul internațional.

Respectarea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, respectiv, a întregului cadru legislativ și jurisprudențial-reprezentat atât de hotărârile CJUE, cât și de cele ale CEDO, care invocă și interpretează-creat în baza acesteia, tinde să se impună, prin urmare, cu evidență la nivelul instanțelor judecătorești naționale, inclusiv ale Curții Constituționale, alături de Convenția europeană a drepturilor omului, care se bucură, în acest moment, de un loc privilegiat în conștiința judecătorului și a justițiabilului român.¹⁷

Potrivit practicii Curții Europene a Drepturilor Omului orice persoană trebuie să știe, pornind de la normele juridice existente, luând în considerare și interpretarea care le este dată în jurisprudență, ce acte și omisiuni îi sunt interzise și sunt de natură să-i angajeze răspunderea penală.¹⁸

Secțiunea 2. Procesul penal - definiție și elemente definitorii

Între infracțiunea constatată și pedeapsă se situează un proces penal intentat de societate (ministerul public) atunci când ordinea de drept a fost încălcată, intentat autorului infracțiunii, cu scopul de a i se aplica de judecător pedeapsa prevăzută de lege¹⁹.

Procesul penal este activitatea reglementată de lege, desfășurată într-o cauză penală, de către organele judiciare cu participarea părților și a altor persoane, ca titulare de drepturi și obligații, având ca scop constatarea la timp și în mod complet a infracțiunilor și tragerea la răspundere penală a celor care le-au săvârșit, în așa fel încât prin aceasta să se asigure ordinea de drept precum și apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor.²⁰

Caracteristic pentru procesul penal este acțiunea penală; fără exercitarea acțiunii penale desfășurarea procesului penal este lipsită de finalitate, deoarece nu se poate ajunge la pedepsirea infractorului; procesul penal se poate desfășura

¹⁶ Adrian Ștefan Tulbure, Angela Maria Tatu, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. All Beck, București, 2001, pag. 7

¹⁷ Oana Mihaela Salomia, *Unele considerații în legătură cu respectarea Cartei drepturilor fundamentale ale Uniunii europene de către instanțele naționale*, în *Dreptul nr. 9/2013*, pag. 232

¹⁸ *Kokkinakis vs. Grecia*, A260-A, hot. nr. 14307/88, CEDO, 25.05.1993, www.echr.coe.int

¹⁹ G. Stefani, G. Levasseur, B. Boulac, *Procedure penale*, 16^e ed., Ed Dalloz, Paris, 1996, pg. 1, în *Atanasiu Crișu, Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, pag. 3

²⁰ Nicolae Volonciu, *op. cit.*, pag. 13

până la pedepsirea infractorului fără acțiune civilă, în cazul în care prin infracțiune nu s-au produs pagube, sau persoana vătămată nu înțelege să acționeze în procesul penal.²¹

Trecerea raportului juridic de drept penal în sarcina organismelor specializate ale statului, în vederea tragerii la răspundere penală a făptuitorului pe calea justiției într-un proces penal, dă naștere la un alt raport juridic și anume raportul juridic de drept procesual penal, care se desfășoară între subiecții procesului penal, fiecare cu drepturile și obligațiile ce decurg din această calitate.²²

Procesul penal se înfățișează ca un complex de acte succesive, care, datorită desfășurării lor coordonate și progresive dă imaginea unei activități organizate în care se urmărește aflarea adevărului și pronunțarea unei soluții juste în legătură cu conflictul de drept dedus spre rezolvare organelor competente.²³

Procesul penal este, așa cum o spune și definiția, o activitate reglementată de lege. Prin lege înțelegem toate actele normative care se constituie în izvoare ale dreptului procesual penal, respectiv: Constituția României, codul de procedură penală, codul penal, codul civil și codul de procedură civilă, legea de organizare judecătorească, legea privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, convențiile internaționale la care statul român este parte, etc.

La desfășurarea procesului penal participă organele judiciare (organele de cercetare penală, procurorul, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară, instanțele judecătorești), părțile (inculpatul, partea civilă și partea civilmente responsabilă), subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată), avocatul, alți subiecți procesuali (martorul, expertul, interpretul, agentul procedural, organele speciale de constatare), precum și orice alte persoane sau organe prevăzute de lege având anumite drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare penale.

Secțiunea 3. Fazele procesului penal

Procesul penal român are trei faze respectiv:

- a) faza de urmărire penală;
- b) faza de judecată;
- c) faza de punere în executare a hotărârilor

²¹ Theodor Mrejeru, Bogdan Mrejeru, Acțiunile în procesul penal. Aspecte teoretice și jurisprudența în materie, Ed. Universul Juridic, București, 2006, pag.187

²² Mircea Damaschin, Drept procesual penal. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pag. 14

²³ Ion Neagu, Tratat de procedură penală. Partea generală, Ed. Universul juridic, București, 2008, pag.22

Urmărirea penală are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată.

Judecata constă în soluționarea definitivă a cauzei penale, ceea ce impune o hotărâre legală, temeinică, care poate fi pusă în executare pentru realizarea scopului procesului penal.²⁴

Instanța de judecată soluționează cauza dedusă judecării cu garantarea respectării drepturilor subiecților procesuali și asigurarea administrării probelor pentru lămurirea completă a împrejurărilor cauzei în scopul aflării adevărului, cu respectarea deplină a legii.

Obiectivul principal al judecării, tragerea la răspundere penală a celui vinovat de comiterea unei infracțiuni potrivit vinovăției sale și evitarea sancționării celui nevinovat, se realizează prin trei activități:

- verificarea temeiniciei și legalității actului de acuzare
- elaborarea și emiterea unei hotărâri judecătorești corespunzătoare cu cele constatate și convingerea formată de instanța de judecată, cu privire la acțiunea penală și civilă declanșată în urma sesizării
- verificarea, în căile de atac a legalității și temeiniciei hotărârilor judecătorești date de instanțele inferioare, pentru a dobândi calitatea de autoritate de lucru judecat numai hotărârile legale și temeinice.²⁵

Punerea în executare reprezintă cea de a treia fază a procesului penal.

Faza procesuală a punerii în executare se plasează după rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești penale și debutează prin primele activități judiciare pe care le întreprinde la instanța de executare judecătorul delegat cu efectuarea punerii în executare.²⁶

Secțiunea 4. Principiile fundamentale ale procesului penal

Prin principiile de bază ale procesului penal sunt avute în vedere regulile cu caracter general în temeiul cărora este reglementată întreaga desfășurare a procesului penal.²⁷

Perfecționarea sistemului de principii fundamentale ale procesului penal și aplicarea tuturor dispozițiilor prin prisma acestora (consacrate de codul de

²⁴Alexandru Boroș, Ștefania-Georgeta Ungureanu, Nicu Jidovu, Ilie Măgureanu , op. cit., pag.285

²⁵ Adrian Ștefan Tulbure, Angela Maria Tatu , op.cit., pag.332

²⁶ Nicolae Volonciu , op. cit, pag.377

²⁷ Gr. Gr. Teodoru, L. Moldovan, Drept procesual penal, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, pg.33

procedură penală și Constituția României) vor duce la realizarea unei justiții moderne, capabile să asigure reprimarea încălcărilor de lege și apărarea ordinii de drept, într-un cadru civilizată, conform cu standardele internaționale, să asigure educarea cetățenilor întărind respectul acestora față de lege și instituțiile statului.²⁸

Principiile pe baza cărora se desfășoară procesul penal sunt:

- principiul legalității procesuale
- principiul separării funcțiilor judiciare
- principiul prezumției de nevinovăție
- principiul aflării adevărului
- principiul ne bis in idem
- principiul obligativității punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale
- principiul desfășurării procesului penal în mod echitabil și într-un termen rezonabil
- principiul garantării dreptului la libertate și siguranță
- principiul garantării dreptului la apărare
- principiul respectării demnității umane și a vieții private
- principiul folosirii limbii materne și al dreptului la interpret
- principiul egalității persoanelor în cadrul procesului penal

4.1. Principiul legalității procesuale

Principiilor de drept penal *nullum crimen sine lege* și *nulla poena sine lege* le corespunde principiul procesual penal *nulla iustitia sine lege*.²⁹

Constituția României fixează coordonatele în care se desfășurează justiția în România prin dispozițiile art. 124 și anume: „justiția, în numele legii, este unică, imparțială și egală pentru toți, iar judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”; asigurarea bunei desfășurări a justiției represive impune cu necesitate ca participanții oficiali la procesul penal să-și exercite atribuțiile cu obiectivitate și imparțialitate.³⁰

Astfel, procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege.

²⁸ Adrian Ștefan Tulbure, Angela Maria Tatu, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. All Beck, București, 2001, pag. 28-29

²⁹ Adrian Ștefan Tulbure, Angela Maria Tatu, *Tratat de drept procesual penal*, op. cit. pag. 29

³⁰ Bucurenciu Gabriela Alina, *Măsurile preventive în legislația românească și unele aspecte comparative cu legislația europeană*, Teză de doctorat-rezumat, Universitatea Nicolae Titulescu, București 2011, pag. 2

Principiul legalității procesului penal are un sens mai larg, exprimat de următoarele cerințe³¹:

- procesul penal se desfășoară numai de autoritățile instituite prin lege, în compunerea și competența prevăzute de lege;
- autoritățile judiciare și părțile, apărătorii și reprezentanții lor trebuie să acționeze numai în condițiile legii și în formele procesuale prevăzute de lege;
- autoritățile judiciare trebuie să respecte drepturile procesuale ale părților și să le asigure exercitarea lor;
- la soluționarea cauzelor penale autoritățile judiciare au obligația să aplice întocmai legea penală și legea civilă, asigurând astfel cerințele statului de drept în domeniul combaterii și prevenirii fenomenului infracțional.

Nesocotirea legalității în procesul penal poate atrage, după caz, sancțiuni de ordin administrativ, civil sau penal subiecților procesuali care au încălcat dispozițiile legii, dar va conduce și la aplicarea de sancțiuni procedurale (inexistența, decăderea, inadmisibilitatea, nulitatea) în privința atât a actelor procesuale intervenite, cât și a actelor procedurale îndeplinite.³²

Spre exemplu, excluderea este o sancțiune procesuală specifică, aplicabilă în materia probelor administrate cu încălcarea principiilor legalității și loialității; aceasta sancțiune are un domeniu de aplicare special, deosebindu-se, astfel, de sancțiunea nulității ce se aplică numai actelor procesuale sau procedurale³³.

Excluderea probelor se poate dispune în cazul în care se constată o încălcare substanțială și semnificativă a unei dispoziții legale privind administrarea probatoriului care, în împrejurările concrete ale cauzei, face ca menținerea mijlocului de probă astfel administrat să aducă atingere caracterului echitabil al procesului penal; prin urmare în această ipoteză prevăzută de noul cod de procedură penală, sancțiunea excluderii se aplică de iure³⁴.

4.2. Principiul separării funcțiilor judiciare

Potrivit art. 3 c. pr. pen. în procesul penal se exercită următoarele funcții judiciare:

- a) funcția de urmărire penală;
- b) funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală;

³¹ Grigore Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2008, pag. 70

³² Nicolae Grofu, *Reflecții asupra teoriei procesului penal*, în *Dreptul* nr. 1/2013, pag.200

³³ Ruxandra Paula Raileanu, *op. cit.*, pag. 106

³⁴ Ruxandra Paula Raileanu, *op. cit.*, pag. 106

- c) funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată;
- d) funcția de judecată.

Funcțiile judiciare se exercită din oficiu, în afară de cazul când, prin lege, se dispune altfel.

În desfășurarea aceluiași proces penal, exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea unei alte funcții judiciare, cu excepția celei prevăzute la art. 3 alin. (1) lit. c) c. pr. pen., care este compatibilă cu funcția de judecată.

În exercitarea funcției de urmărire penală, procurorul și organele de cercetare penală strâng probe necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată.

Asupra actelor și măsurilor din cadrul urmăririi penale, care restrâng drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, dispune judecătorul desemnat cu atribuții în acest sens, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

Asupra legalității actului de trimitere în judecată și probelor pe care se bazează acesta, precum și asupra legalității soluțiilor de netrimitere în judecată se pronunță judecătorul de cameră preliminară, în condițiile legii.

Judecata se realizează de către instanță, în complete legal constituite.

4.3. Principiul prezumției de nevinovăție

Certitudinea absolută, suprapunerea exactă dintre adevărul obiectiv și adevărul judiciar, este practic imposibil de atins, existând întotdeauna o eroare care poate fi în favoarea sau în defavoarea inculpatului; mai ales ca persoanele chemate să stabilească această certitudine nu au avut niciun fel de implicare în starea de fapt, în desfășurarea evenimentelor cercetate; or, considerând condamnarea unui nevinovat maxima injustiție posibilă, sistemele de procedură penală ale statelor democratice au ales recunoașterea regulii *in dubio pro reo*, ca garanție ce consolidează prezumția de nevinovăție.³⁵

Prezumția de nevinovăție a fost definită ca reprezentând un principiu de drept și drept fundamental al omului de care trebuie să beneficieze o persoană suspectată sau acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, în virtutea căruia acea persoană trebuie să fie considerată și tratată ca o persoană nevinovată, beneficiind de dreptul de tăcere, precum și de cel de a nu se autoincrimina; în același timp, persoana acuzată nu are obligații probatorii în procesul penal, pentru susținerea nevinovăției sale și beneficiază, în plus, de beneficiul oricărui dubiu rezidual și insurmontabil rezultat în urma activității de probațiune.³⁶

³⁵ A. Asworth, Four Threats to the Presumption of Innocence, in *The International Journal of Evidence and Proof*, 2006, pag. 248

³⁶ V. Puscașu, *Prezumția de nevinovăție*, Ed. Universul juridic, București, 2010, pag. 45